

Joan Canela: «L'estratègia majoritària del moviment d'insubmissió va ser buscar la repressió»

«El moviment era explícitament «no violent», però això no vol dir que evités la confrontació» | «Si la desobediència de l'1 d'octubre hagués estat ben planificada, hi hauria d'haver previst els diferents escenaris possibles per a l'endemà»

Joan Canela, periodista i activista | Sara Blázquez

Joan Canela, periodista i activista, ha publicat *Insubmissió! Quan joves desarmats van derrotar un exèrcit* (Sembra Llibres, 2019). Al llibre fa memòria de la lluita per la insubmissió al servei militar obligatori que durant la dècada dels noranta va portar 1.670 joves d'arreu de l'Estat espanyol a presó i entre 20.000 i 50.000 més a plantar cara a l'Exèrcit i l'Estat i declarar-se insubmisos. Canela aprofita el 30è aniversari de la presentació dels primers insubmisos per posar en context el que va representar el moviment, aportar dades i informacions fins ara poc conegudes i situar el tema altre cop al debat públic a través de les presentacions que fa del llibre arreu dels Països Catalans. El 27 d'octubre va presentar-lo a l'Espai Canigó de la llibreria Muntanya de Llibres de Vic, acompanyat de Jordi Rovira, insubmís, i Teresa Martí, de l'Assemblea Antimilitarista d'Osona. L'acte era coorganitzat per Setembre, Sembra Llibres, Muntanya de Llibres i l'Assemblea Antimilitarista.

Primer de tot, la lluita dels insubmisos no apareix com un bolet de sobte, sinó que ve de molt abans, no?

Sí, és clar. La lluita contra el servei militar obligatori comença el 1971 amb l'objecció de Pepe Beúnza i cap a mitjans vuitanta ja hi havia un moviment antimilitarista important. Potser no massiu però sí molt ben organitzat i amb gent molt formada.

Va ser fàcil arribar a la decisió de desobeir la lleva?

La decisió va ser molt difícil i hi havia molts dubtes. Al final va haver de ser la gent més jove, aquells a qui tocava fer el pas de desobeir, els qui es van plantar i van forçar la decisió.

El que no va ser és gens improvisat, es portava organitzant des de feia temps, no?

Va ser una campanya molt planificada i preparada. El moviment antimilitarista sabia molt bé, potser millor que el govern i tot, quines eren la conseqüències de la PSS, així que va preparar-se per impedir-ne la implementació. Això inclou des de formació política fins a cursos pràctics per sobreviure a la presó, fer accions, etc.

Joan Canela, durant l'entrevista a la Muntanya de Llibres Foto: Sara Blázquez

La presentació dels primers insubmisos es va fer de forma coordinada, això va ser important, no?

Sí, és clar. Des del principi es va voler fer una campanya d'àmbit estatal per dificultar la repressió i la criminalització.

I tot això en una època sense internet ni les facilitats que tenim ara per comunicar-nos.

Coordinar tot aquest moviment tan assembleari i horitzontal era realment complicat i requeria grans dosis d'energia, però indubtablement hi va ajudar el sentiment de companyonia i solidaritat que la repressió genera.

Declarar-se insumís va ser una decisió profundament personal, però alhora emmarcada en una lluita col·lectiva.

Sí, la decisió de fer-se insumís era absolutament personal, fins al punt que dins el moviment hi havia gent que no feia el pas pels motius que fossin -familiars, laborals, por- i a ningú se li retreia res. Es tenia molt clar que ningú podia desobeir per tu i que era imprescindible que la gent que ho fes estigués ben convençuda. I al mateix temps era una lluita col·lectiva. No es volia escaquejar de la mili sinó desobeir el sistema acceptant les conseqüències i això només és factible si tens un gran suport darrere.

Una lluita que es va estendre per tot el territori, ni que fos en cèl·lules de dues o tres persones? i també dius que no es pot considerar estrictu sensu un «moviment urbà», és clar

Va ser un moviment molt transversal amb força tan a les grans ciutats com a les zones rurals, algunes de les quals van tindre els percentatges més elevats d'insumisos, com és el cas de les valls navarreses, on el 100% de la lleva es feia insumisa.

Quines similituds podem trobar amb altres casos desobediència? Estic pensant, i tu en parles al llibre, amb el procés independentista, però també amb alters com la lluita per l'habitatge, per exemple.

La desobediència civil és una eina molt poderosa i pot ser utilitzada en favor de moltes causes nobles. Ara per ara, la que em sembla més similar és la lluita pel dret a l'habitatge, que té aquest doble component individual -la decisió de resistir el desnonament només la pot prendre la persona afectada- i col·lectiu: sense aquest és impossible desobeir l'ordre judicial.

Jordi Rovira, Teresa Martí i Joan Canela, a la presentació del llibre a Vic Foto: Sara Blázquez

Aquestes lluites poden aprendre alguna cosa de la dels insumisos?

Penso que en poden aprendre molt. Òbviament cada cas és diferent i les còpies acrítiques no serveixen, però perquè una campanya de desobediència civil triomfi cal alguns elements que els insubmisos tenien: preparació, objectius clars, adequació dels mitjans a aquests objectius, capacitat de fer aliances i socialitzar el teu discurs, etc.

Poden servir en concret per evitar errors importants, tant de concepte com d'estratègia?

És clar, per exemple els insubmisos tenien molt clar l'objectiu i la via per aconseguir-lo i això és molt important.

Parlant de similituds, tu parles de la importància de l'organització de l'endemà; de l'endemà de l'1 d'octubre, també.

Aquest és un cas gairebé de manual. Si la desobediència de l'1 d'octubre hagués estat ben planificada, hi hauria d'haver previst els diferents escenaris possibles per a l'endemà: més repressió, negociació, etc. I un pla d'acció per a cada hipòtesi. Sense voler entrar a valorar què es va fer i com, sí que sembla evident que això no existia, vistos els resultats.

En el cas dels insubmisos, en més d'una ocasió parles que la repressió no només no es defugia sinó que era buscada, la presó en concret; «la presó els enfortia», dius en algun moment.

L'estratègia majoritària del moviment va ser buscar la repressió, ja que es calculava que aquesta desacreditava l'Estat i generava alarma social. I en el seu cas en concret és cert que va funcionar, ja que socialment estava molt mal vist empresonar gent tan jove per negar-se a fer una cosa tan impopular com la mili.

Primer grup de vuit insubmisos que es van presentar el 20 de febrer de 1989 davant el Govern Militar de Barcelona Foto: Insubmissio.org

L'Estat però ja aleshores va posar a prova la repressió selectiva

Des d'un principi l'Estat tenia clar que empresonar massivament els insubmisos era impossible i va intentar convertir-ho en una loteria que tingués prou números d'empresonament com per fer

desistir als candidats sense omplir les presons de joves. Però això va tenir matisos, ja que mentre que al País Basc l'empresonament va ser massiu a Catalunya pràcticament no hi va haver sentències de presó.

Quin paper va tenir la interseccionalitat amb altres lluites?

Va ser molt important. Des d'un principi l'antimilitarisme va intentar crear sinergies amb altres moviments com el feminista, LGTBI, ecologista, okupa, internacionalista, sindical... ja que en tots els casos hi havia cert component en què els afectava el militarisme. Però no era una petició de suport unidireccional, sinó que era una col·laboració mútua on els diferents moviments es reforçaven uns als altres.

En el llibre també parles del «mite de la unitat» i de com no tothom veia la lluita i l'estratègia de la mateixa manera. Parles de diversitat ideològica, però alhora d'unitat d'acció.

El moviment va ser molt divers i va tindre estratègies diferents -per això abans parlava de «l'estratègia majoritària»- emmarcades totes dins una estratègia molt clara de desobediència. Tot el que entrava dins l'opció de desobeir la lleva i la PSS estava bé. A partir d'aquí cadascú va fer-se la seva pròpia insubmissió.

Un altre grup d'insubmisos en una acció coordinada del moviment Foto: Insubmissio.org

Quant a l'estratègia, sí que va estar molt basada en l'anomenada «acció no violenta»... tot i que és clar, la percepció de què és violència i què no depèn dels ulls que ho mirin, i vist des del context actual, segons qui potser veuria violència en algunes accions d'aleshores. El moviment era explícitament «no violent», però això no vol dir que evités la confrontació, precisament. Van ocupar-se casernes, seus de partits polítics, es van fer enadenaments, es van boicotejar actes... Són pràctiques que no poden definir-se com a violentes a no ser que qui ho faci tingui un motiu de criminalització.

Quin paper van tenir els partits polítics i els gran sindicats? No gaire galdós, no?

Els partits polítics penso que van trigar molt a entendre què passava. Des de l'esquerra, i fins i tot gent de CiU, hi va haver solidaritat contra la repressió però mai va voler-se donar suport directe a una lluita que desobeïa les lleis. Penso que els resultava molt incòmode, a banda que algunes formacions van fer seu el model de la PSS i això va comportar xocs importants amb els insubmisos, que en volien boicotejar el desplegament. Els grans sindicats, que haurien d'haver posat el crit al cel amb l'entrada al mercat laboral de desenes de milers de treballadors gratuïts, en canvi van entrar a sac en el joc, sobretot UGT, que va beneficiar-se de milers de prestacionistes a cost zero. A Comissions Obreres hi va haver més matisos i per exemple al País Valencià va col·laborar força amb el MOC.

I els mitjans? Tu parles de criminalització mediàtica però també de complicitats.

Naturalment hi va haver reportatges terribles i columnes insultants, però vist en perspectiva el tractament mediàtic va ser molt seriós. La cobertura, sobretot al principi, era constant i es tractava el moviment com un actor polític més. A més molts dels principals opinadors de l'època, com Vázquez Montalbans, Terricabras, Montserrat Roig, etc. van escriure articles molt potents en favor del moviment.

Parada del MOC pel Sant Jordi de 1996 presentant la revista 'Mocador' Foto: Insubmissio.org

En el llibre dius: «Hi ha un gran desconeixement de tot el que ha passat en aquest país els darrers quaranta anys, i hi manca una cultura política que implica assumir riscos».

Sí, no recordo aquesta frase [ha ha ha]. És evident que si tu vols forçar un canvi en profunditat de les coses i a més aquest implica forçar les lleis, això té uns riscos que cal saber i decidir si s'assumeixen. En aquest sentit els insubmisos van ser impecables i, en part per això, es van guanyar el respecte de tothom inclosos molts militars.

Enviar joves soldats de lleva a la guerra del Golf va acabar de ser la guspira que va encendre el foc?

Aquí hi ha opinions diverses, però jo crec que sí. Aquesta va ser una decisió per prestigiar la mili i en canvi va suposar l'inici del final. Per primer cop la gent va ser conscient que la mili, a banda de desagradable, incòmoda, cara, absurda i perillosa, a més tenia com a finalitat enviar-te a la guerra. I anar a la guerra és una cosa que, en general, la gent no vol fer.

Es va pretendre presentar la prestació social substitutòria com l'alternativa real a la mili, i enfrontar objectors amb insumisos.

Va haver-hi una estratègia de mostrar els prestacionistes com als «joves compromesos» davant els «insumisos insolidaris», però no va acabar de funcionar. En part pel que deia de com de conseqüents eren els insumisos, però també perquè els prestacionistes s'hi van negar. Va haver-hi diferents manifestos de gent que feia la PSS solidaritzant-se amb els presos i negant-se a ser utilitzats per justificar la repressió. Penso que la majoria que va fer la PSS hagués volgut fer insumissió i que pels motius que fos no s'hi va atrevir.

«Les famílies van evitar més insumisos que qualsevol govern o institució»

Parlant de la PSS, en un moment del llibre parles del servei civil alemany. Com va anar el tema en altres països?

Als països on el servei civil va quallar l'objecció va deixar de ser un mecanisme de qüestionament de l'exèrcit i el militarisme, a més de propiciar una precarització de les condicions laborals del sector social. El moviment antimilitarista havia estudiat a fons la situació alemanya i per això s'hi va oposar amb tanta fermesa.

*Ocupació del castell de Montjuïc el 1992 en una de les accions més sonades del moviment d'insumisos
Foto: Insubmissio.org*

Els insumisos també eren presos polítics? En concret, 1.670 presos polítics, i entre

20.000 i 50.000 joves més que podien haver anat també a la presó.

En el moment que entren a presó per formar part d'un moviment polític són presos polítics. Òbviament cap altre moviment ha tingut tants presos.

El primer acte de fermesa, dius, va ser al menjador de casa, en comentar la decisió als pares. Un pas no sempre fàcil.

Penso que les famílies van evitar més insubmisos que qualsevol govern o institució. Els pares ja hi estaven d'acord en que no fessis la mili però tampoc volien que anessis a la presó. Cal pensar que aquesta decisió l'havies de prendre amb 18 anys, en general vivint a casa els pares. Calia ser molt ferm per vèncer aquesta oposició. Ara, també cal dir que un cop presa, les famílies van estar en primera línia en la defensa dels seus fills.

I les dones, quin van paper van jugar? Insubmises no s'hi podien declarar, perquè no feien la mili, però sí que van tenir una part activa en la lluita, no?

Hi va haver moltes dones implicades al moviment antimilitarista a tots els nivells. Excepte declarar-se insubmises van fer de tot: accions de desobediència, autoinculpar-se, fer pancartes, escriure articles, parlar amb la premsa... El seu paper es veia normal dins del moviment, només era quan sortien fora, a una xerrada de divulgació o a una entrevista a un mitjà, que els preguntaven allò de «per què hi ha una noia si ella no ha de fer la mili»?